

ЗА СИМВОЛ(ИЧ)НАТА ВЛАСТ НА БЪЛГАРСКОТО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО*

д-р Симеон Гройсман**

Анотация: Статията разглежда политическото и социологическото значение на криминализацията на деянията. Стъпвайки на понятието на „символна власт“ на социолога Пиер Бурдийо (1930-2002), авторът разглежда правото като инструмент, използван, за да се конструира реалността, да се създава мирогледът на адресатите на наказателноправните предписания на държавата. За обикновения човек правото представлява символна система, създаваща държавните знаци на социално одобрение и неодобрение на определено поведение. Символната власт дава държавната морално-политическа оценка чрез официалните актове на законодателството и на правоприлагането, особено що се отнася до съдебните решения. Тя упражнява своето въздействие чрез психологическата сила на юридическото като част от неговата фактическа сила. Наказателното право заедно с модерните пенитенциарни системи заема важно място в арсенала на държавата за въздействие. Според автора именно наказателното право притежава в най-висока степен символновластови функции. Авторът посочва обаче, че езикът на наказателното право не е магически език. Съблюдаването на наказателноправните запрети може да бъде заповядано, но не и автоматично осъществено чрез него. Авторът посочва, че в съвременното българско общество властва наказателноправният популизъм – политиката да се променят наказателноправните норми в угода на текущото мнение на широката публика по различни злободневни въпроси в противопоставяне на идеята за рационално планиране на дългосрочните последици в борбата с престъпността и често в противоречие с принципите на правото. Нормотворчеството при наказателноправния популизъм се превърща в текущ процес на постоянно заклеймяване, в поредица от „празни“ актове на символна власт; ценностни декларации без обединяваща ги реалистична наказателноправна политика.

Ключови думи: криминализация, деяния, социология, Пиер Бурдийо, наказателно право, символна власт, символична власт, социално неодобрение, наказателноправен популизъм, борба с престъпността, наказателна политика, санкция

1. Въведение

В този текст ще се опитам да дам интерпретация на някои проблеми, свързани с политическото значение, влягано в законодателната криминализация на едно деяние. Тази интерпретация ще направя, използвайки понятието „символна власт“, изградено в социологията на французина Пиер Бурдийо (1930-2002). Още в началото бих искал да обърна внимание на съотношението между прилагателните „символен“ и „символичен“, признавайки си потърсената в заглавието провокация към читателя. Оригиналното понятие, използвано от Бурдийо, е *rouvoir symbolique*, чийто

---

* Публикацията е подготвена с финансовата подкрепа на Националната програма „Млади учени и постдокторанти“ на Министерството на образованието и науката, за което авторът изразява своята признателност. Публикувана е в Сб. Научни четения на тема „Санкциите в правото“. С., УИ "Св. Кл. Охридски", 2019, 403-417.

** Гл. ас. в ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски“

общоизвестен английски превод е *symbolic power*. На български е възможно това словосъчетание да бъде преведено чрез думи като символичен, символически и символен, а като преводен се е наложил именно последният от трите термина¹.

Символичен е този, който носи характера на символ, символизира. Символът е знак, който указва на предмета, без да има определено образно сходство с него². *Символически*, от своя страна, е просто по-рядко използвана словесна форма, синоним на „символичен“. „Символичният“ винаги е знак за това, което символизира, без да е това, което символизира. „Символичното възнаграждение“ например е пренебрежимо по своя размер. „Символичната съпротива“ е по същество липсваща съпротива, заявяваща себе си като желана съпротива. Ако си спомним един печален епизод от българската история, можем да срещнем и „символичното обявяване на война“, което се декларира като несвързано с намерение да се воюва.

Символен, на свой ред, е този, който се отнася до символите. За да онагледя тази разлика – един правен текст, се нуждае от примери в тази сфера, колкото и да са базови те от езиковедска гледна точка: мястото, избрано за една среща, може да бъде символично, докато един речник на символите може да бъде наречен „символен речник“, носещ познание за средствата на „символния език“ (езика на символите), но би било безсмислено да говорим за „символичен речник“. Споменатата провокация в заглавието се състои във възможното предположение да сметнем властта на българското наказателно право за „символична“, тоест неистинска власт, сянка на сила и възможност за въздействие. Ни най-малко. Или почти ни най-малко.

Наказателното право безспорно е инструмент за репресия с мощно въздействие върху човешките съдби. Но това „почти“ все пак трябва да бъде споменато заради устойчиво създаващото се впечатление за социално безсилие – не защото средствата на наказателното право не са достатъчно реални, а защото очакванията към наказателноправната репресия са завишени и често неправилно насочени. Това означава, че **(1)** наказателното право е реален и достатъчно силен властови инструмент, **(2)** неговото въздействие е социално значимо, ала в същото време и **(3)** не е „магическото“ въздействие, което обществото очаква. **(4)** Според мен политическите злоупотреби на наказателноправното законодателстване, представящи се за решения на социалните проблеми, всъщност отслабват реалната власт на наказателното право, спомената в (1). Този квадрат от съждения за социално реалното и социално желаното може, надявам се удачно – да бъде моделиран именно чрез социологическото понятие „символна власт“, предложено от Пиер Бурдийо. Нека обаче още в това въведение да спомена, че с настоящия текст не искам да представя себе си като някакъв познавач на Бурдийо и конструиращата се върху неговите текстове традиция на социологически интерпретации. Интересната идея за символната власт за мен е начална точка на разсъждение, което, все пак, надявам се, може да послужи поне като опорна точка за един по-различен социологически поглед върху наказателноправното регулиране.

2. Идеята за символната власт

Бурдийо представя символната власт като **власт да се конструира реалността**³, **да се създава миросглед чрез легитимацията на определени социални представи**, включително – този елемент е особено важен за критическите правни

¹ Вж. например Бурдийо, П. Вакан Л. Социални класи и символна власт, прев. М. Христов и Т. Петков, София: Сиела, 2014.

² Вж. Кириллов, В. И., Старченко, А. А. Логика, 6. изд., Москва: Проспект, 2008, с 22.

³ Bourdieu, P. *Language and Symbolic Power*, Cambridge: Polity Press, 1991, p. 166, 170; *On the State: Lectures at the College de France, 1989-1992*, Cambridge and Malden, MA: Polity Press, 2012, p. 163.

теории – чрез легитимирането на разделителните линии в обществото. Символна власт може да се упражнява чрез създаването на произведения на изкуството или на науката, но същинските ѝ средища са държавните институции⁴; през XIX век като средища на символно въздействие им помагат училищата, през XX век – медиите и известните личности. Държавата „акумулира символна власт“ и действията ѝ – именно защото се вършат със символите на общото действие, стават носители на морални послания⁵. Чрез тези действия се оформя официалната гледна точка по въпроса кое е добро и кое е зло. Символната власт е и невидима власт⁶ – тя ни облива със своите въздействия, без винаги да разбираме, че сме техни обекти, а понякога и тези, които я упражняват, не осъзнават „символните“ последици на своите прагматично насочени политически действия.

3. Приложение на идеята за символната власт към правото

Ако повторим, че символната власт е власт да се конструира реалността, да се създава мирогледът на адресатите на тази символна власт, правото може да бъде разгледано като важен неин инструмент. Всяка правна норма съдържа в себе си оценка, създавайки дължими „правилни“ социални състояния и санкции за „неправилното поведение“. Така се създава цялостно визия за „добро“ и „зло“, валидна според гледната точка на конкретната правна система. Този правен мироглед взаимодейства с „обикновения“ мироглед, с една, условно наречена, „нормална гледна точка“. Древният момент, в който властта да се правосъздава се превръща в инструмент за управлението на тази „нормална гледна точка“, е и точката на раждането на символната власт на закона.

В социологическата теория символната власт се разглежда като функция на различни „символни системи“ като изкуството, религията, науките, езика⁷. Имаме основание да свържем понятието и с правото като символна система, каквато то е по природата си на система от норми, тоест оценки, придаващи характера на желано/законосъобразно и нежелано/незаконосъобразно на всяко регулирано социално явление.

За юристите правото е до голяма степен техническа система, чрез която работим, за да постигаме определени резултати. Понякога търсим задължителния, правилен резултат. Понякога – желания резултат, включително отказвайки да го разграничим от първия, дори когато са налице правните основания за това. За обикновения човек обаче правото не е толкова система за прогнозиране и търсене на определени правоприложни резултати, колкото символна система, създаваща държавните знаци на социално одобрение и неодобрение на определено поведение. Известна е иронията, с която постмодерните юристи реагират на идеята за „общата воля“. Дори обаче заедно с тях да признаем, че правото е по-скоро конструкция, резултат от множество волеви компромиси, а не свободни съгласия, това няма да отразява масовото отношение към правото. За много голяма част от гражданите, правото трябва да е материализацията на общото съгласие в основата на тяхната общност. Същевременно твърде често несъгласните с „нашата“ представа за общността биват обявени за маргинални, а законите, несъответстващи на мислената „обща воля“, обявявани – поне в определена степен, за неправо или най-малкото за неправилно

---

⁴ Deer, C. Doxa - In: Pierre Bourdieu: Key Concepts, ed. Michael Grenfell, Stocksfield: Acumen, 2008, p. 121.

⁵ Bourdieu, P. On the State, p. 142.

⁶ Bourdieu, P. Language and Symbolic Power, p. 164.

⁷ Swartz, D. Culture & Power: The Sociology of Pierre Bourdieu, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1997, p. 82.

право. Разбира се, това трудно ще намери своя израз в догматичния анализ и няма да повлияе върху съдебното решение, прилагащо една масово неодобрявана норма. Идеята за символната власт обаче цели именно да използва политическите характеристики на правото, за да допринесе за неговото осмисляне. А струва ми се е безспорно, че „дори“ юристите трябва да обръщат внимание на тези характеристики – най-малкото защото (все още) не всички граждани са юристи, за сметка на това всеки е в определена степен политик, ако разбираме това понятие не само като „управленец“, но и като „член на общността, чието поведение се мотивира политически“.

Символната власт дава държавната морално-политическа оценка чрез официалните актове на законодателството и на правоприлагането, особено що се отнася до съдебните решения. Тя упражнява своето въздействие чрез **психологическата сила на юридическото като част от неговата фактическа сила**. От тази гледна точка всеки акт на законодателстване има своето морално значение и е акт на символната власт. Самите законодателни процедури са инструмент на символната власт, а новосъздадените норми са резултат от упражняването на символна власт. Според известната формулировка на Юлиус Кирхман три думи на законодателя са достатъчни, за да превърнат в хартиен отпадък цели юридически библиотеки („drei berechtigende Worte des Gesetzgebers und ganze Bibliotheken werden zu Makulatur“) ⁸, но от описаната „политическа“ гледна точка за правото като символна система тези три думи изменят социалната оценка на определено явление, преквалифицират законопослушния гражданин в правонарушител например, а посредством психологическата сила на юридическото като част от неговата фактическа сила, изменят и цялостното социално отношение към дадената постъпка. Така се очертава едно сложно диалектическо отношение във функционирането на правото като социален регулатор – от една страна, то се създава и прилага от сравнително малка социална група специалисти, работещи чрез специални познания, а от друга негови адресати (както нормени, така и политически) са всички членове на обществото, които – при демократичните системи, биват разпознати и като опосредени, представлявани нормотворци ⁹.

4. Наказателното право като сублимация на символната власт

Всичко казано е особено вярно именно за наказателното право с оглед предмета му на регулиране и неговата основополагаща социална функция. Неслучайно Бурдийо оприличава съвременната символна власт на една светска сакрална власт ¹⁰. Преди мирогледът за правилно и неправилно е бил религиозно мотивиран, а религията е била силният психологически фактор, определящ поведението на човека. Загубвайки религиозната си легитимация, модерната държава се е нуждаела от светски средства и наказателното право заедно с модерните пенитенциарни системи заема важно място в нейния арсенал. Според мен именно наказателното право притежава в най-висока степен символновластови функции и за това могат да се посочат няколко причини:

(1) По силата на своите практически задачи наказателното право е най-пряко насочено към широката публика (разбирана не като общност на „наблюдаващите“, а като гражданска общност). Неговите предписания установяват наказателноправни запрети, търсещи обща превенция на престъпленията чрез

⁸ Юлиус фон Кирхман (1802-1884), Безползността на юриспруденцията като наука, 1848 - Die Wertlosigkeit der Jurisprudenz als Wissenschaft, 1848, <http://www.gleichsatz.de/b-ut/can/rec/kirch1a.html>.

⁹ Вж. сравнението на Бурдийо за двата вида символни системи – тези, които се създават от специалисти и тези, дело на цялото общество в контекста на борбата за монопола върху легитимното създаване на идеологическо съдържание, включително чрез правото – Language and Symbolic Power, p. 168.

¹⁰ Swartz, D. Culture & Power, p. 47.

формулирането на заплахата от наказанието. В културен план модерното кодифицирано наказателно законодателство трябва да претвори традициите на позоваване на Божествения авторитет и на подплатяването на земното наказание с Божествено.

(2) *В съдържателен план* наказателното право съдържа правните предписания, които *prima facie* съвпадат с повелите на една най-масова представа за повелите на морала и въобще на кодекса от базови забрани на абрахамическите религии, познат най-вече от Десетте Божии заповеди, дадени на Моисей. Затова може да се срещне и мнението, което концентрира въздействието на отношението „право – морал“ изключително в нормативното възприемане на т.нар. „отрицателни задължения“ на морала, задължения за въздържане от определено поведение¹¹. Наказателноправните норми са израз на официалния шаблон на корективната справедливост¹², намесваща се, за да възстанови нарушения от престъплението социален баланс и да възстанови състоянието на сигурност в обществото именно *чрез* справедливостта¹³.

(3) Съвременното мислене за наказателното право е силно свързано с разбирането за него като за **последно** средство на социална защита (*ultima ratio*) срещу **най-тежките** посегателства срещу правния ред, заслужаващи съответно **най-интензивните** по своето въздействие държавни санкционни мерки. Поради тези причини именно наказателното право е естествено да бъде видяно като отрасъл с най-голямо символно въздействие според възприетата тук терминология, защото разделянето на социално желано и социално нежелано се постига по еднозначен начин по пътя на криминализирането на деянието.

5. Свеждане на властта на наказателното право до символична власт

Символната власт дължи своята сила на доверието, което подчиняващите се имат на символите, използвани от субектите, използващи тази власт. В този смисъл символната власт се легитимира от съгласието между управляващи и управлявани по отношение на значението на определени символи¹⁴. Вярата в нейната легитимност е предпоставка не просто за подчинението спрямо нея, както е при всяка власт, а въобще за нейното съществуване¹⁵, защото въздействието ѝ – тоест конструирането на представите за света у нейните адресати, е изцяло психологическо. Що се отнася до наказателното право, подобна силна символна власт масово се приписва на криминализацията като средство за борба с нежеланите социални последици. Криминализирането символизира както заклеймяването на нежеланото поведение, така и социалната готовност за борба с него. Една „естествена“ грешка в „масовото“

¹¹ Вж. Бойчев, Г. Въведение в правото. Част Втора. Философия на правото, С.: УИ „Св. Кл. Охридски“ и Юриспрес, с. 25-26.

¹² За наказателното право като приложение на *корективната* справедливост и свързаните с това съвременни проблеми (тоест проблемите на наказателното законотворчество и наказателното правосъдие в плена на наказателноправния популизъм и на обществения натиск по конкретни дела) вж. Манолова, М. За справедливото наказание и Аристотел. –В: Наказателното правораздаване –традиции и перспективи, съст. Пл. Панайотов, Р. Илкова, Ив. Цонков, С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 2018, с. 349 и сл.

¹³ За дихотомичното отношение между справедливостта и правната сигурност, разбираана най-вече като дългосрочната възможност да се разчита на веднъж създадените правни очаквания (в нашия случай - на правните очаквания за наказателноправното въздаване на справедливост) вж. Начев, Д. Правна сигурност и справедливост в наказателното право. –В: Сборник от Национална научна конференция „25 години Департамент „Право“ на НБУ“, 14.12.2016 г., Онлайн достъп: <http://ebox.nbu.bg/dp25/index4.php?id=23>, с. 172-174.

¹⁴ Вж. Swartz, D. Culture & Power, p. 89.

¹⁵ Вж. Bourdieu, P. Language and Symbolic Power, pp. 192-193.

мислене за правото, а именно допускането, че всичко дължимо е и реално осъществимо и дори автоматично осъществявано¹⁶, сякаш е породила впечатлението, че криминализирането на едно деяние автоматично води до неговото ограничаване. Езикът на наказателното право, дори в случаите, когато е парламентарен израз на общата воля, обаче не е магически език. Съблюдаването на наказателноправните запрети може да бъде заповядано, но не и автоматично осъществено чрез него.

Какво е състоянието на съвременното българско наказателно право според описания модел на неговите социални функции? Отговорът за съжаление трябва да бъде даден през призмата на господството на наказателноправния популизъм. „**Наказателноправен популизъм**“ наричам политиката да се променят наказателноправните норми в угода на текущото мнение на широката публика по различни злободневни въпроси в противопоставяне на идеята за рационално планиране на дългосрочните последици в борбата с престъпността и често въобще в противоречие с вътрешните принципи на наказателното законодателство и с тези на Конституцията на Република България¹⁷. Наказателноправният популизъм превръща масово желаното в задължително и в този смисъл неговите актове са политически актове на символна власт, които търсят порицанието на някакво поведение като върхова изява на борба с това поведение. Ако масовото мнение се превърне в закон, значи този, който предлага закона, е служител на народа. За съжаление мнение не означава истина. В нашия случай ролята на търсеното „истинно“ играе **правилността** на насоката за създаване на добри наказателноправни норми. Тази правилност трудно може да бъде намерена в злободневните увлечения на общественото мнение, защото, както казахме по-горе, криминализацията все още не означава успешна борба с престъпността. По този път става възможно нормотворчеството да се превърне в текущ процес на постоянно заклеяване, в поредица от „празни“ актове на символна власт; ценностни декларации без обединяваща ги реалистична наказателноправна политика. Ако си позволим една метафора, в сферата на наказателното право **популисткото законодателство търси да извърши сакрално жертвоприношение в отговор на поредната доза народен гняв**. Критично е това, че в сферата на наказателното право жертваните – засега поне не и

---

¹⁶ Подобно очакване едва ли може да бъде укоримо, след като аналогична грешка може да бъде срещната дори в учебниците по... юридическа логика! Коментирайки известно изследване в Съветска Русия, проведено през 30-те г. на миналия век, Ю. В. Ивлев разказва, как на селянин (в примера – човек, комуто липсват умения за логическо мислене) разказват, че според правителствено постановление във всеки районен център се открива пощенско отделение. Селянинът отговаря положително на въпроса, „дали във всеки районен център има пощенско отделение“, но след това, на въпроса, дали има такова в конкретен съседен град – районен център, отговоря на своя интервюиращ, че понеже не е бил там, не може да знае - Вж. Логика для юристов, Москва: Юридический колледж МГУ, 1996 (ebook), Въведение. И напълно правилно, защото наличието (юридическата валидност) на една норма, все още не означава, че тя е изпълнена, макар да е вярно, че – според цитираното постановление, във въпросния районен център *би трябвало да има* пощенско отделение. Трябва да се признае, че – навярно като скрито признание за допуснатата грешка, в изданието от 2000 г. (Москва: Дело) въпросният пасаж е отпаднал (стр. 6).

¹⁷ За трудностите и алтернативите при дефинирането на наказателноправния популизъм вж. Манолова, М. Популизмът и българският наказателен закон. –В: сб. Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство, С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 2018, с. 268 и сл. Предложеното тук определение не може да обхване всички проявени характеристики и полета на разглежданото явление, но все пак цели посочването на няколко ясни белега, помагачи ни да разпознаем наказателноправния популизъм чрез главната му негативна черта, ако го разглеждаме от позицията на теорията на правното регулиране.

с цената на живота им, в крайна сметка са хората, пък били те и престъпници. Когато сме свидетели на наказателно законодателстване, посветено на краткосрочни политически цели, на реакция на определени текущи събития, **упражняваната символна власт се оказва гола**, защото впоследствие заклеяваните социални проблеми остават неразрешени. Мога да онагледя тези процеси чрез няколко примера¹⁸.

5.1. Реакцията на наказателноправното законодателство в защита на медицинските специалисти и учителите

Със ЗИД НК, обн., ДВ, бр. 61 от 2013 г. насочеността на престъпните посегателства срещу медицинските специалисти и учителите, действащи при или по повод изпълнение на службата или функцията им се превърна в квалифициращ признак при убийство или нанасяне на тежка телесна повреда, обуславящ по-тежката им наказуемост, съответно при условията на чл. 116, ал. 2 и чл. 131, ал. 2 НК. Примерът привлече вниманието ми най-вече с оглед реакцията спрямо деянията, насочени към медицински специалисти и именно тях ще си позволя на анализирам накратко. Макар че тези деяния и преди да са били наказуеми, попадайки в общите състави на съответните престъпления, авторите на предложението за законопроект са се мотивирали с оглед на това, че *„ставаме свидетели на повишена обществена опасност на деяния представляващи посегателство върху живота и здравето на медицинските специалисти, осъществяващи медицинска дейност“*. Поради тази причина предложението за изменение на НК се представя като акт на *„необходимо преосмислянето на наказателната политика по отношение на тези посегателства“*, въпреки че по-рано всъщност е липсвала някаква специфична политика именно спрямо разглежданите от вносителите деяния. Претенцията за *„преосмисляне“* по този начин може да бъде видяна по-скоро като реторически похват, подчертаващ социалния драматизъм на ситуацията, която произвежданият акт на символна власт търси повече да експлоатира, отколкото да пререгулира. Твърди се, че *„законопроектът ще осигури по-висока степен на защита на медицинските специалисти като утежнява отговорността на осъществилите посегателства срещу тези лица“*. Именно по подобен начин наказателното право бива привлечено за целите на политиката и превръщано в инструмент на символната власт: при разиграването на негативно социално събитие, обществените очаквания за *„реакция“*, трябва да бъдат оправдани. Особено често избирана опция за реакцията е *„символната“* реакция – чрез утежняването на наказанието се демонстрира негативното отношение на властническите субекти към съответните деяния, те биват заклеявани, а средството за тяхното прекратяване е *„обръщането“* към санкцията като най-желано средство за бързо възстановяване на социалната справедливост. Същевременно реалният социален проблем, с който неуспешно се борят разглежданите символни актове, може лесно да бъде разчетен между редовете на повечето от публикуваните осъдителни съдебни решения, произнесени по новата редакция на нормата. Престъпните дейци най-често са с начално или основно образование¹⁹, изрично се подчертава ниската им правна

---

¹⁸ В подобна светлина могат да бъдат разглеждани повечето предложения за наказателноправни изменения, правени след определено обществено събитие (най-често трагично) – вж. още детайлния анализ на политическото *„реагиране“*, на практика с цел символна експлоатация на момента с политически цели у Манолова, М. Популизмът и българският наказателен закон, с. 270-274.

¹⁹ Вж. Решение № 23 от 2.06.2016 г. на РС - Чирпан по а. н. д. № 236/2016 г.; Решение от 19.06.2014 г. на РС-Чирпан по а.н.д. № 131/2014 г.; Решение № 169 от 2.02.2018 г. на РС-Пловдив по а.н.д. № 7783/2017 г.; Решение от 7.02.2019 г. на РС-Горна Оряховица по а.н.д. № 54/2019 г.; Решение № 27 от 16.01.2018 г. на Р -Сливен по а.н.д. № 1685/2017 г.

култура²⁰. В цитираните под линия осем случая дейците най-често са освобождавани от наказателна отговорност с налагането на административно наказание глоба (по 6 от съдебните актове), а в два от тях е налице условно осъждане. В тези случаи те, осъдените, трудно могат да разчетат разликата в това да отговарят по общия и по новия квалифициран състав. Струва ми се, че няма да е прекалено да кажем, че във всички тези случаи преурегулирането на деянията по пътя на натовареното със символна власт засилване на наказателната отговорност, не е произвело особен ефект. Психосоциалният профил на престъпните дейци, а и нека не подценяваме този факт – особеното им състояние в случаите, когато става въпрос преди всичко за здравето на техен най-близък, сочат, че демонстративното завишаване на наказанията за определени деяния всъщност не успява да изиграе общопревантивна роля по отношение на определени социални групи.

Символното санкционно законодателство успява единствено да нарече „лошия“ „лош“, за да може това съответствие да повдигне авторитета на политиците у публиката, и бездруго споделяща тази не особено спорна представа; да симулира реакция, за да отложи нуждата от решаване на социалния проблем, макар и единствено до неговата неминуема нова проява. Тогава обаче, когато насилието над лекарите продължава, а „магическото средство“ на кринализацията е вече изчерпано, народният гняв се оказва безсилен – освен евентуално да доведе до ново утежняване на санкциите, макар че и то няма да постигне особен социален ефект в бъдеще.

5.2. Чл. 168а НК: криминализацията като акт на демонстрирана вярност към идеалите на правовата държава

Интересен пример ни дава и чл. 168а, криминализиращ отпечатването на бюлетини за гласуване в нарушение на установените правила, както – при това със същото наказание, и тяхното противозаконно разпространяване или дори държане (деяние със значително по-малка обществена опасност). Символната „история“ на това изменение, направено в § 28, т. 4 ПЗР на Изборния кодекс (обн., ДВ, бр. 19 от 2014 г.) е свързано с „ретрорактивното“ политическо порицаване на т. нар. „Костинбродска афера“, разиграла се през 2013 г. Година по-късно – вече от следващото, 43-то Народно събрание (респективно при различно парламентарно мнозинство) – със ЗИД НК, обн., бр. 74 от 2015 г., без да е налице съдебна практика, нов анализ, показващ нуждата от засилване на наказателната отговорност или поне индикации за подобна престъпна активност в периода, наказанието за посочените деяния е увеличено „и от свобода до три години и с глоба от хиляда до три хиляди лева“ става „лишаване от свобода от една до шест години“ и глоба в същия размер. По този начин наказателното законодателство се превръща в изцяло политически инструмент, носител на послания за привързаност към определени ценности, но далеч от идеята за цялостна и последователна систематично провеждана държавна наказателна политика.

5.3. Споровете около наказателноправната регулация на домашното насилие като пример за борба за достъп до средствата на символната власт

Особено интересен е примерът от последните месеци (най-вече с оглед на ЗИД НК, обн., бр. 16 от 2019 г.), свързан с превръщането на домашното насилие в квалифициращ признак на множество състави в НК, защото в него можем да видим отглас от водената

---

²⁰ Въпросната характеристика е налице при цит. в предходната бележка Решение № 169 от 2.02.2018 г. на РС Пловдив и Решение от 7.02.2019 г. на РС Горна Оряховица, както и в Присъда от 15.02.2018 г. на РС Горна Оряховица по н. о. х. д. № 413/2017 г.; Присъда № 25 от 14.09.2017 г. на РС Провадия по н. о. х. д. № 381/2017 г.; Присъда № 14 от 18.01.2018 г. на РС Пазарджик по н. о. х. д. № 299/2017 г.

борба за достъп до средствата на символната власт. Въпросните изменения бяха предмет на дълги дискусии и се представяха основно като (1) реакция на честите случаи на тежки престъпления, извършвани в условията на домашно насилие и най-вече като (2) българският вътрешноправен аналог на „добрата“ (приемлива за обществото) част от обявената за несъответстваща на Конституцията и затова неподлежаща на ратификация Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (т. нар. „Истанбулска конвенция“)²¹. Посочената законодателна промяна всъщност е символен акт, демонстриращ държавната воля за „справяне с домашното насилие“, а не по същество мярка срещу него, доколкото реално противодействие не би могло да се намери чрез простото завишаване на наказанията на и досега престъпни прояви. От една гледна точка в защита на измененията обаче може да се приеме, че по този начин – и именно на полето на символната власт – държавата заявява своята ценностна позиция, порицаваща домашното насилие, и трасира бъдещата си политика в тази сфера.

С оглед на подобни очаквания една следваща, търсена от едни (респективно отричана от други), стъпка в подобна насока е например предлаганото от ЛГБТ общността в страната предвиждане на „сексуалната ориентация и/или половата идентичност“ на жертвата като мотив, обуславящ по-тежката наказуемост на деянието²². От гледна точка на наказателноправната политика подобно законодателно изменение също трудно би било допринесло за изменението на като цяло дискриминационните настроения, насочени срещу определени общности, а и не би трябвало такава цел да бъде приписвана именно на наказателното право. **Управлението чрез наказателно право** трудно може да намери място в една адекватна конструкция на съвременната правова държава. Особено силно обаче би било значението на подобен акт като акт на символна власт, заклеймяващ дискриминацията и подкрепящ ЛГБТ общността. Моралните послания на наказателноправните запрети, следователно са по-важни, а и по същество по-желани, от самите наказателноправни санкции.

6. Заключение

Обобщавайки изложените в примери наблюдения, с немалко съжаление мога да посоча, че наказателното право в България става все повече въпрос на символна политика, което води до хаос в наказателноправната политика²³. В заключението на настоящия доклад бих искал да се върна върху темата, обединяваща трудовете в настоящия том, а именно – понятието „санкция“. Идеята за символната власт, от своя страна, може да ни покаже нови мисловни връзки между двете изначални идеи за санкцията. Понятието санкция, на лат. *sanctio*, има своя корен в понятието

---

²¹ Вж. Решение на КС на РБ № 13/27.07.2018 г., обн., ДВ, бр. 65 от 07.08.2018 г.

²² Вж. направеното в този смисъл искане в Становище на Младежка ЛГБТ организация относно законопроект за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, № 854-01-76, внесен от Цвета Вълчева Караянчева и група народни представители на 24.10.2018 г., с. 2., Достъпно онлайн: <https://www.parliament.bg/pub/cW/20181122032457%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%20%D0%9D%D0%9A%20%D0%9B%D0%93%D0%91%D0%A2.PDF>.

²³ В наказателноправната ни наука дори се обосновава мнението, че по същество, въпреки обилието от програмни документи и заявления, в България липсва цялостна наказателна политика – вж. Манов, Кр. Взаимната обвързаност между принципите на наказателното право и на наказателната политика. –В: сб. Научни четения на тема „Правни норми и правни принципи“. съст. Пл. Панайотов, Д. Вълчев, С. Гройсман, Кр. Манов, С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2017, с. 327.

„свещен“ – засег, и затова се родее с думи като „освещавам“ и „принасям жертва“²⁴. Така по пътя на църковната терминология „санкционирам“ получава значението на „утвърждавам [акт], давам законна сила, разрешавам“²⁵, заради специфичната правна последица на църковното право да „освещава“, да прави нещо „свещено“ по силата на произнасянето на съответни църковни актове²⁶. Едва впоследствие юридическата лексика е включила в себе си и значението на „предвидените в нормата негативни последици“, а и „структурната част на правната норма, съдържаща тези последици“²⁷.

От тази гледна точка, чрез езиковите аналогии виждаме санкцията като акт на принуда, явяващ се продължение, последна стъпка в реализацията на регулативната власт на правото като власт за регулативното осмисляне и подреждане на обществените отношения. Символната власт показва този механизъм, при който наказателното право не е обособено като продължение, *ultima ratio*, последно средство на защита на всички останали регулации – конституционни и отраслови. Политическото значение на наказателното законодателство е демонстрирането на публичното единство и решимост за защитата на тези регулации. **Предвиждайки санкция, освещавам от името на закона, онази ценност, която се защитава от санкционната норма.** Юридическото значение на криминализацията обаче се състои в създаването на ясни, последователни и в крайна сметка ефективно прилагани санкционни норми, а рискът на символичното регулиране е в опасността поредицата от законодателни промени да се превърне в защита единствено на „хартия“, по същество празен символ на ценностите и институциите, осъществяващи символната власт и осъществявани чрез нея.

---

²⁴ Вж. de Vaan, M. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages* (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, vol. 7), Leiden and Boston, Brill, 2008, p. 532.

²⁵ Sanction – In: Harper, D. *Latin Etymology Dictionary*, <https://www.etymonline.com/word/sanction>.

²⁶ Valpy, F. *An Etymological Dictionary of the Latin Language*, London, 1828, p. 416.

²⁷ Вж. по този въпрос и Бойчев, Г. *Юридическа санкция*, София: Юриспрес, 2003, 9-10.